

Nedávný vývoj sociální ekonomiky v Evropské unii

SHRNUTÍ

Evropský hospodářský a sociální výbor

Evropský hospodářský a sociální výbor

Nedávný vývoj sociální ekonomiky v Evropské unii

Shrnutí

Informace a názory vyjádřené v této studii jsou názory autorů a nemusí nutně odrážet oficiální stanovisko Evropského hospodářského a sociálního výboru. Evropský hospodářský a sociální výbor neručí za přesnost údajů obsažených v této studii.

Evropský hospodářský a sociální výbor ani osoby vystupující jeho jménem nenesou žádnou odpovědnost za jakékoli případné použití informací obsažených v této studii.

SHRNUTÍ

OBSAH

Předmluva: Luca Jahier, předseda skupiny Různé zájmy v Evropském hospodářském a sociálním výboru (EHSV), Krzysztof Balon a Alain Coheur, mluvčí zájmové skupiny EHSV Sociální ekonomika

- 1. Úvod a cíle**
- 2. Koncept sociální ekonomiky a hlavní související teoretické přístupy**
- 3. Sociální ekonomika a příbuzné nově vznikající pojmy v Evropě**
- 4. Veřejné politiky v oblasti sociální ekonomiky na evropské úrovni v posledním období (2010–2016)**
- 5. Veřejné politiky v oblasti sociální ekonomiky v Evropě na vnitrostátní a regionální úrovni v posledním období (2010–2016)**
- 6. Váha sociální ekonomiky v 28 členských státech EU**

PŘEDMLUVA – Luca JAHIER

S velkou radostí vítám zveřejnění studie s názvem „*Nedávný vývoj sociální ekonomiky v Evropské unii*“, kterou zadal Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV) a kterou vypracovalo středisko CIRIEC. Od roku 2008 byly publikovány tři po sobě následující studie, čímž jsme dokázali naše trvající odhodlání podporovat a prosazovat v Evropě sociální ekonomiku.

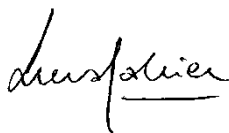
Tato studie poskytuje spolehlivé a porovnatelné údaje, které nám umožňují měřit pokrok. Je zjevné, že sociální ekonomika vyšla z hospodářské a finanční krize téměř bez úhony. Dnes tento sektor zaměstnává 6,3 % pracující populace v EU-28, zatímco v roce 2012 to bylo 6,5 %.

Pevně věřím, že sociální ekonomika je příkladem a ochráncem hodnot, na kterých byla Evropská unie vybudována (článek 3 SEU). Představuje jak příležitost, tak prostředek pro účast občanů, jejich odpovědnost a vlastnictví naší udržitelné budoucnosti. Navíc jde o velmi vlivný nástroj umožňující EU přiblížit se k plnění jejích závazků vyplývajících z Agendy OSN pro udržitelný rozvoj 2030.

Z tohoto důvodu je klíčové, aby EU posílila podporu, kterou poskytuje sociální ekonomice prostřednictvím Evropského sociálního fondu (ESF). Jsem také obzvláště potěšen tím, že v posledních letech předsednictví Rady EU sociální ekonomiku upřednostňovala a vítala příspěvek EHSV ke své práci.

Přesto je však třeba udělat ještě mnoho, včetně zviditelnění a zlepšení uznání tohoto sektoru. Upřímně doufám, že v blízké budoucnosti učiníme pokrok směrem k vytváření systematických statistik pro různé skupiny sociální ekonomiky a k zahrnutí sociální ekonomiky do vnitrostátních statistik. To je nepochybně první krok nutný k tomu, aby sociální ekonomika získala zasloužené uznání. Zároveň se domnívám, že je zde velký nevyužitý potenciál k propojení vnitřních a vnějších rozměrů sociální ekonomiky EU, obzvláště ve vztazích s našimi sousedy v době narůstajících politických, bezpečnostních a hospodářských otřesů.

Vyzývám všechny zúčastněné aktéry, aby spojili své síly a zvýšili své úsilí. Už za sebou máme řádný pokrok. Pokračujme tedy po této cestě společně!

Luca JAHIER
předseda skupiny Různé zájmy
Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV)

PŘEDMLUVA – Alain COHEUR

Po studiích z roku 2008 a 2012 nyní EHSV zveřejnil třetí studii na téma *Nedávný vývoj sociální ekonomiky v Evropské unii*. Tato studie, která byla zadána výzkumnému středisku CIRIEC, není pouze aktualizovanou verzí svých předchůdkyň, ale zaměřuje se na tři oblasti:

- sociální ekonomika a nově vznikající koncepty/hnutí,
- veřejné politiky v širším smyslu, které byly v posledních letech na úrovni členských států i celé EU vytvářeny za účelem vylepšení sektoru sociální ekonomiky,
- velikost sociální ekonomiky v jednotlivých členských státech EU.

Zveřejněním této studie EHSV prohlubuje svůj závazek usilovat o uznání a prosazování sociální ekonomiky, tedy sektoru, který je základním kamenem nejen zaměstnanosti a sociální soudržnosti napříč Evropou, ale také budování a upevňování evropského pilíře sociálních práv.

Studie klade důraz na důležitou – a stále rostoucí – roli sociální ekonomiky v tržním hospodářství, vedle kterého funguje a se kterým spolupracuje. Sociální ekonomika zajišťuje, aby hospodářská účinnost sloužila sociálním potřebám, a vytváří tak skutečnou vzájemnou závislost mezi ekonomickými a sociálními otázkami, takže jedny nejsou nadřazeny druhým.

Fakt, že sociální ekonomika má potenciál růstu v dobách ekonomické a sociální krize, byl již mnohokrát zdůrazněn. Sociální ekonomika představuje vskutku vzor odolnosti a pokračuje v rozvoji i ve chvíli, kdy se jiné ekonomické sektory ocitají v problémech. Nejedná se o vedlejší produkt: podniky sociální ekonomiky odrážejí potřebu ekonomiky, která by spojovala sociální, ekonomický a finanční rozměr, která by byla schopná vytvářet bohatství a která by nebyla hodnocena pouze dle jejího finančního kapitálu, ale také – a to především – kapitálu sociálního. Činnosti podniků sociální ekonomiky se neřídí pouze kritérii trhu a růstu. Hlavními cíli nejsou rozvoj, dvouciferná ziskovost a zisky, ale příspěvek k obecnému zájmu, sociální soudržnosti a blahobytu naší společnosti.

Tato studie ukazuje, že je nutné pokračovat v diskusi o konceptu sociálního podniku jako součásti širšího a komplexnějšího plánu podpory, prosazování a rozvoje sociální ekonomiky, jejích zásad a řízení. Také je nutné podporovat výměnu osvědčených postupů s jinými členskými státy, které mají se sociální ekonomikou bohaté zkušenosti.

Podpora růstu sociální ekonomiky bude vyžadovat prokázání politické odvahy v podobě zavedení zvláštních opatření týkajících se zdanění, půjček a administrativní zátěže a také podniknutí konkrétních kroků na podporu sociální ekonomiky – zejména mladých lidí, kteří se chtějí zapojit do odpovědnější ekonomiky a investovat do lidí.

EHSV bude i nadále spolehlivým spojencem podniků sociální ekonomiky.

Alain COHEUR

mluvčí zájmové skupiny Sociální ekonomika
Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV)

PŘEDMLUVA – Krzysztof BALON

Současné vydání studie EHSV s názvem „Nedávný vývoj sociální ekonomiky v Evropské unii“ znovu potvrzuje význam sektoru sociální ekonomiky v procesu vytváření pracovních míst, usnadňování udržitelného rozvoje, přizpůsobování služeb potřebám a spravedlivějšího rozdělování příjmů a bohatství. Činnost subjektů sociální ekonomiky má však mnohem širší kontext, jmenovitě budování participativní demokracie a sociálního kapitálu. To se týká obzvláště členských států, které k EU přistoupily v období od roku 2004. Většinou to byly do roku 1989 nebo 1990 socialistické státy pod nadvládou Sovětského svazu a občanská společnost se v nich neprojevovala vůbec nebo jen ve velmi omezené míře. K důsledkům tohoto historického vývoje patří mimo jiné nejistá finanční situace v nevládním sektoru a nízký stupeň zapojení občanské společnosti do vytváření místních pracovních příležitostí. O tom svědčí dokonce i statistiky: v sociální ekonomice v celé EU je zaměstnanost 6,3 %, zatímco v „nových“ členských státech dosahuje průměrně hodnoty 2,5 %.

Ex oriente lux: na druhou stranu mnoho nových myšlenek a přístupů, které se v těchto zemích rodí, evropskou sociální ekonomiku obohacují. Sahají od zkušenosti s polským hnutím Solidarność (Solidarita) přes diskuse o uplatňování zásady subsidiarity zahrnující nezávislost sociální ekonomiky na orgánech až po praktické příklady, jakým je slovenský model komunálních sociálních podniků.

Pokud chceme vytvořit dlouhodobou strategii pro rozvoj sociální ekonomiky, je zřejmě velmi důležité mezi zákonodárci/politiky a sektorem sociální ekonomiky na vnitrostátní i evropské úrovni udržovat nepřetržitý dialog, který takové zkušenosti všech členských států zahrnuje. Všichni příslušní aktéři jsou zváni ke spolupráci s EHSV s cílem dosáhnout uznání sociální ekonomiky coby klíčové – možná dokonce řídící – součásti budoucího ekonomického a sociálního modelu Evropy.

Krzysztof BALON

mluvčí zájmové skupiny Sociální ekonomika
Evropský hospodářský a sociální výbor (EHSV)

ÚVOD A CÍLE

1.1. Cíle

Obecným cílem zprávy, kterou vypracovalo středisko CIRIEC, je zkoumat nedávný vývoj sociální ekonomiky (SE) v Evropské unii (EU) a jejích 28 členských státech. Zaměřuje se na tři oblasti: zaprvé na sociální ekonomiku a nově vznikající pojmy/hnutí týkající se prostoru mezi státem a trhem / ziskovými podniky, zadruhé na veřejné politiky v širším smyslu, vytvářené v posledních letech na úrovni EU i členských států s cílem posílit sektor sociální ekonomiky, a za třetí na posouzení váhy sociální ekonomiky v jednotlivých členských státech EU. Tento výzkum je nejen aktualizací studií nazvaných „Sociální ekonomika v Evropské unii“, které vypracovalo středisko CIRIEC a které v letech 2008 a 2012 zveřejnil Evropský hospodářský a sociální výbor, ale také analýzou a posouzením nedávného vývoje v této oblasti v Evropě. Aby projekt mohl odpovědět na otázky z tematických oblastí výzkumu, byl strukturován podle tří oblastí. V první oblasti, týkající se pojmů, byl v rámci výzkumu vytvořen přehled nově vznikajících pojmů, které byly srovnávány se zavedeným unijním pojmem sociální ekonomika, a byly vymezeny jejich nedostatky.

Ve druhé oblasti, týkající se veřejných politik, byl výzkum zaměřen na politiky v oblasti sociální ekonomiky, které vlády na evropské i vnitrostátní úrovni zaváděly v posledním období (2010–2016). Prostředí a „ekosystém“ sociální ekonomiky jsou významnými faktory, které mohou usnadnit rozvoj subjektů sociální ekonomiky, nebo pro ně mohou představovat vnější překážku. V rámci projektu byl formulován rámec pro kategorizaci všech těchto politik. Zahrnuje přezkum hlavních iniciativ zahájených na úrovni EU a na vnitrostátní úrovni, srovnávací analýzu nových vnitrostátních předpisů v oblasti sociální ekonomiky a hodnocení jejich dopadu v Evropě.

Třetí oblast se týká statistiky. Hlavním cílem bylo poskytnout kvantitativní údaje o sociální ekonomice v 28 členských státech za využití stejné metody, která byla použita v obou předchozích studiích CIRIEC vypracovaných pro EHSV. Byl také zkoumán nedávný vývoj statistik a dostupných údajů z celé Evropy.

1.2. Metody

Zprávu řídili a z velké části ji sepsali Rafael Chaves a José Luis Monzón ze střediska CIRIEC za pomoci odborného výboru, který s řediteli diskutoval o harmonogramu činnosti jako celku, metodice a návrhu závěrečné zprávy a pomohl jim určit různé třídy podniků a organizací, které jsou součástí SE v jednotlivých zemích Evropské unie.

Co se týče samotných metod, přebírá první část zprávy definici obchodního či tržního sektoru SE uvedenou v manuálu Evropské komise s názvem „Manuál pro zpracování satelitních účtů družstev a vzájemných společností“ (Manual for drawing up the satellite accounts of cooperatives and mutual societies) jako základ pro definici SE jako celku, aby bylo dosaženo širokého politického a akademického konsensu.

V případě druhé části cílů zprávy byla v březnu a dubnu 2017 provedena rozsáhlá oborová studie formou dotazníku zasláného všem 28 členským státům EU. Ten byl zaslán významným respondentům s odbornou znalostí pojmu SE, příbuzných oblastí a praxe v tomto sektoru ve vlastní zemi. Těmito odborníky jsou akademičtí vědečtí pracovníci, pracovníci federací a organizací zastupujících SE a vysoce postavení státní úředníci pověřeni otázkami týkajícími se SE. Průzkum dosáhl velice uspokojivých výsledků: bylo shromážděno 89 vyplněných dotazníků z 28 zemí EU.

Třetí pomocný cíl zprávy – určení veřejných politik – byl řešen konzultací odborného výboru a odborníků z praxe, s využitím informací získaných pomocí dotazníků a v diskusích s odborným výborem.

KONCEPT SOCIÁLNÍ EKONOMIKY A HLAVNÍ SOUVISEJÍCÍ TEORETICKÉ PŘÍSTUPY

2.1. Současné určení a uznání sociální ekonomiky

Nejnovější definici pojmu sociální ekonomiky, vypracovanou jejími vlastními členy, lze nalézt v *Chartě zásad sociální ekonomiky* instituce Social Economy Europe, evropského sdružení zastupujícího subjekty sociální ekonomiky. Jsou to tyto zásady:

- nadřazenost jednotlivce a sociálních cílů nad kapitálem,
- dobrovolné a otevřené členství,
- demokratická kontrola ze strany členů (netýká se nadací, jelikož nemají členy),
- spojení zájmů členů/uživatelů a/nebo všeobecného zájmu,
- ochrana a uplatňování zásad solidarity a odpovědnosti,
- samostatné hospodaření a nezávislost na orgánech veřejné moci,
- většina přebytků je využívána pro účely cílů udržitelného rozvoje, služeb, které jsou předmětem zájmů členů, nebo obecného zájmu.

2.2. Definice sociální ekonomiky kompatibilní se systémy národních účtů

Navrhovaná definice, která již byla stanovena ve zprávě z roku 2012, zní takto:

„Soubor soukromých podniků s formálním uspořádáním, autonomním rozhodováním a dobrovolným členstvím, vytvořených za účelem naplňování potřeb členů prostřednictvím trhu výrobou zboží a poskytováním služeb, pojištění a financování, kde rozhodování ani jakákoli distribuce zisku či přebytků nejsou přímo odvozeny od kapitálu či příspěvků jednotlivých členů, již mají každý jeden hlas, případně jsou vždy podřízeny demokratickým a participativním rozhodovacím procesům. Sociální ekonomika rovněž zahrnuje soukromé subjekty s formálním uspořádáním, autonomním rozhodováním a dobrovolným členstvím, které produkují netržní služby pro domácnosti a jejichž případné přebytky nemohou přejít do vlastnictví hospodářských subjektů, které je zřizují, řídí nebo financují.“

Tabulka 1. Subjekty sociální ekonomiky podle institucionálních sektorů ESA 2010

INSTITUCIONÁLNÍ SEKTOR ESA 2010		PODNIKY SE A MIKROEKONOMICKÉ ORGANIZACE
TRŽNÍ VÝROBCI	Nefinanční podniky (S11)	• Družstva (zaměstnanecká, zemědělsko-potravinářská, spotřební, vzdělávací, dopravní, bytová, zdravotnická, sociální atd.) • Sociální podniky • Jiné podniky na bázi sdružení • Jiní soukromí tržní výrobci (některá sdružení a jiné právnické osoby) • Neziskové instituce sloužící nefinančním organizacím sociální ekonomiky • Nefinanční podniky řízené sociální ekonomikou
	Finanční instituce (S12)	• Úvěrová družstva • Vzájemné pojišťovny* a vzájemné hospodárné společnosti • Družstevní pojišťovny • Neziskové instituce sloužící nefinančním organizacím sociální ekonomiky
	Vládní instituce (S13)	—
NETRŽNÍ VÝROBCI	Domácnosti (S14)**	• Neziskové instituce sloužící domácnostem, které nejsou příliš důležité
	Neziskové instituce sloužící domácnostem (S15)	• Sdružení zaměřená na sociální činnost*** • Nadace zaměřené na sociální činnost*** • Jiné neziskové organizace sloužící domácnostem (kulturní, sportovní atd.)

(*) S výjimkou organizací pro řízení systémů sociálního zabezpečení a obecně také vzájemné společnosti s povinným členstvím a ty, které řídí společnosti, jež nejsou subjekty sociální ekonomiky.

(**) Sektor domácností (S14) zahrnuje osoby samostatně výdělečně činné a veřejné obchodní společnosti bez právní subjektivity, které jsou tržními výrobci a nepatří do sociální ekonomiky. Zahrnuje také neziskové organizace omezené velikosti („které nejsou příliš důležité“), jež jsou netržními výrobci a tvoří součást sociální ekonomiky.

(***) Neziskové organizace, které jsou soukromými netržními výrobci, mají dobrovolné členství a účast a jsou strategicky a provozně nezávislé a jejichž účel spočívá v dosažení cílů sociální péče prostřednictvím dodávání zboží nebo poskytování sociálních či záslužných služeb, bezplatně či za hospodářsky nevýznamné ceny, osobám nebo skupinám osob, které jsou zranitelné, sociálně vyloučené nebo jim vyloučení hrozí. Tyto organizace tvoří *třetí sektor zaměřený na sociální práci*, který zjevně představuje součást SE.

2.3. Hlavní teoretické přístupy týkající se sociální ekonomiky

Pojem neziskové organizace

Moderní pojetí neziskového sektoru přesněji definoval a ve světě dále rozšířil mezinárodní výzkum zahájený počátkem 90. let 20. století pod vedením Univerzity Johnse Hopkinse (Baltimore, USA); cílem bylo zjistit a kvantifikovat velikost a strukturu sektoru, analyzovat možnosti rozvoje a posoudit jeho dopad na společnost.

Projekt zkoumal organizace splňující pět kritérií dle „strukturálně-operační definice“ neziskových organizací. Jsou tedy:

- a) *organizacemi*, tj. subjekty s institucionální strukturou a podobou. Zpravidla jde o právnické osoby;
- b) *soukromé*, tj. institucionálně nenáleží ke státu, ačkoli mohou být financovány z veřejných prostředků a v jejich řídicích orgánech mohou zasedat úřední osoby;
- c) *samosprávné*, tj. samostatně řídící vlastní činnost se svobodnou volbou výběru a rozpuštění vlastních řídicích orgánů;
- d) *nerozdělující zisk*. Neziskové organizace mohou vytvářet zisk, ten však musí být znovu využit na hlavní poslání organizace, a nikoli distribuován vlastníkům, zakládajícím členům či řídicím orgánům organizace;
- e) *založené na dobrovolné účasti*, což znamená, že zaprvé členství není povinné ani právně vynutitelné, zadruhé se jejich činnosti či řízení musejí účastnit dobrovolníci.

Cestou solidární ekonomiky

Pojem „solidární ekonomiky“ se vyvíjel ve Francii od 80. let 20. století. Podle tohoto přístupu se chod ekonomiky odehrává na třech osách, jimiž jsou trh, stát a reciprocita. Tyto tři osy odpovídají zásadám trhu, přerozdělování a reciprocit. Poslední zásada se týká nepeněžní směny v oblasti primárního společenského zapojení, jež se především projevuje ve sdružování.

Stručně řečeno je ekonomika ze své podstaty pluralitní a nelze ji redukovat na přísně obchodní a peněžní záležitost. Přístup založený na solidární ekonomice je bezprecedentním pokusem o spojení všech tří os systému, takže konkrétní iniciativy solidární ekonomiky tvoří formy, které kombinují prvky tržní, netržní a nemonetární ekonomiky. Nevyhovují stereotypnímu pojetí trhu dle ortodoxní ekonomie a jejich zdroje jsou též rozmanitého původu: tržního (prodej zboží a služeb), netržního (státní dotace a dary) a nepeněžního (dobrovolníci).

Vedle tohoto pojetí solidární ekonomiky, které má epicentrum ve Francii, spatřuje jiná koncepce s určitým vlivem v některých zemích Latinské Ameriky v solidární ekonomice sílu pro společenskou změnu, nosný základ projektu alternativní společnosti k neoliberální globalizaci. Na rozdíl od evropského přístupu, podle něž je solidární ekonomika kompatibilní s trhem a státem, latinskoamerické pojetí rozvíjí tuto myšlenku coby globální alternativu ke kapitalismu.

Jiné cesty

Vedle přístupu popsaného v předchozím odstavci navrhuji jiné teoretické směry nahrazení tržních ekonomik tam, kde výroba je v soukromých rukou, jinými způsoby organizace výrobního systému. Patří sem a) *alternativní ekonomika*, jež má kořeny v hnutích proti establishmentu vzniklých po událostech v květnu 1968 ve Francii, a b) *lidová ekonomika*, kterou od roku 1980 prosazují některé jihoamerické státy a jež má velmi podobné postoje jako latinskoamerická verze solidární ekonomiky, až se také hovoří o *solidární lidové ekonomice*. Lidová ekonomika vylučuje jakoukoli formu vztahu zaměstnavatele a zaměstnance a považuje práci za hlavní faktor výroby.

SOCIÁLNÍ EKONOMIKA A PŘÍBUZNÉ NOVĚ VZNIKAJÍCÍ POJMY V EVROPE

3.1. Sociální podniky, sociální podnikání a sociální inovace

Evropská komise definuje sociální podniky jako **nedílnou součást sociální ekonomiky**: „Sociální podnik je aktérem **sociální ekonomiky** a jeho hlavním cílem je vytvoření sociálního dopadu, a nikoli tvorba zisku ve prospěch vlastníků nebo akcionářů. Působí na trhu tak, že poskytuje podnikatelským a inovačním způsobem výroby a služby a zisky používá hlavně pro naplnění sociálních cílů. Je řízen odpovědně a transparentně, a zapojují [sic] přitom zejména zaměstnance, spotřebitele a zúčastněné strany“ (Sdělení Evropské komise, *Iniciativa pro sociální podnikání*, COM(2011) 0682 final ze dne 25. října 2011). Komise v tomto sdělení také vymezuje hlavní oblasti činnosti sociálních podniků: a) podniky poskytující sociální služby nebo zboží a služby zranitelným osobám a b) podniky usilující o pracovní integraci lidí, kteří se potýkají s obtížemi při hledání zaměstnání, avšak jejichž činnost může zahrnovat i jiné než sociální zboží nebo služby.

Pokud jde o různé severoamerické myšlenkové proudy týkající se sociálních podniků, lze je rozdělit na dva hlavní přístupy: „příjem z výdělečné činnosti“ a „sociální inovace“, jež prosazuje nadace Ashoka, kterou založil Bill Drayton v roce 1980.

Přístup zaměřený na **sociální inovace** zdůrazňuje individuální úlohu **sociálního podnikatele**, jehož posláním je vytvářet a udržovat sociální hodnotu (nikoli pouze hodnotu soukromou), rozpoznává a využívá nové příležitosti, aby toto poslání mohl plnit, zapojuje se do procesu soustavných inovací, adaptací a učení, jedná odvážně, aniž by jej omezovaly aktuálně dostupné zdroje, a projevuje větší smysl pro odpovědnost, včetně odpovědnosti za okruh těch, kterým bylo poslouženo, a za výsledky. Stručně řečeno plní sociální podnikatelé sociální poslání a hlavním kritériem pro posuzování sociálního podnikatele je dopad tohoto poslání (a nikoli vytváření bohatství). Podle přístupu zaměřeného na sociální inovace je forma vlastnictví sociálního podniku (veřejný, kapitálový, sociální ekonomika) vedlejší a ústřední postavou je sociální podnikatel jako hlavní osoba nesoucí odpovědnost za podnikání a společenské změny.

Tabulka 2. Podobné a rozdílné znaky pojmů sociální podnik, sociální podnikání a sociální inovace

ROZMĚRY	Přístup síť Emes	Přístup zaměřený na příjem z výdělečné činnosti		Přístup zaměřený na sociální inovace
		Obchodní neziskové organizace	Podnik s posláním	
EKONOMICKÝ A OBCHODNÍ ROZMĚR	Povaha hospodářské činnosti úzce souvisí se sociálním posláním	Povaha hospodářské činnosti nesouvisí se sociálním posláním		Povaha hospodářské činnosti úzce souvisí se sociálním posláním
	Ekonomické riziko: finanční udržitelnost na základě kombinace obchodních příjmů (z obchodní činnosti) a neobchodních příjmů (granty, dotace, dary)	Udržitelnost na základě příjmu z obchodní činnosti		Udržitelnost na základě kombinace obchodních a neobchodních příjmů
SOCIÁLNÍ ROZMĚR	Výslovně stanovený cíl pomáhat veřejnosti nebo vytvářet sociální hodnotu	Cíl pomáhat veřejnosti je zaručen reinvestováním všech zisků	Cíl pomáhat veřejnosti není zaručen	Výslovně stanovený cíl pomáhat veřejnosti
	Kolektivní dynamika	Bez zmínky o individuálním či kolektivním podnikání	Bez zmínky o individuálním či kolektivním podnikání	Nadřazenost individuálních iniciativ
	Dovoleno omezené rozdělování zisku (neziskové a ziskové organizace)	Rozdělování zisku je zakázáno (neziskové organizace)	Rozdělování zisku je dovoleno (neziskové a ziskové organizace)	Rozdělování zisku je dovoleno (neziskové a ziskové organizace)
PARTICIPATIVNÍ ROZMĚR	Nezávislost	Není uveden, ale nezávislost na veřejných organizacích je zřejmě zaručena soběstačností, ačkoli nezávislost na soukromých organizacích, které je založily, zaručena není.		Není uveden jako takový, ale nezávislost je implicitní
	Demokratické rozhodování	Demokratické rozhodování není nezbytné		Demokratické rozhodování není nezbytné
	Participativní rozhodování	Participativní rozhodování není nezbytné		Participativní rozhodování není nezbytné

Zdroj: Monzón & Herrero (2016).

3.2. Ekonomika sdílení, související pojmy a sociální ekonomika

Nový pojem „ekonomika sdílení“, který vznikl na začátku 21. století a je již pevně zakotven, zahrnuje celou řadu činností souvisejících s oblastmi spotřeby, výroby, financí, vzdělávání, a dokonce správy. Ve svém sdělení nazvaném „Evropský program pro ekonomiku sdílení“ (COM(2016) 0356 final ze dne 2. června 2016) Evropská komise ekonomiku sdílení definuje jako „obchodní modely, v nichž jsou činnosti usnadňovány platformami pro spolupráci, které vytvářejí otevřený trh pro dočasné využívání zboží nebo služeb často poskytovaných soukromými osobami“. Sdílení vymezuje tři kategorie aktérů, jež ekonomika sdílení zahrnuje: a) poskytovatele služeb – soukromé osoby nebo profesionální poskytovatele služeb; b) jejich uživatele; a c) zprostředkovatele, kteří – prostřednictvím on-line platformy – propojují poskytovatele s uživateli a usnadňují transakce mezi nimi („platformy pro spolupráci“). Sdělení končí konstatováním, že transakce v rámci ekonomiky sdílení nezahrnují změnu vlastnictví a mohou být prováděny pro zisk i neziskově.

Platformy pro spolupráci sice nepřispívají zásadním způsobem k současnému velkému růstu ekonomiky sdílení, ale jejich úloha je velmi důležitá. Jejich hlavní funkce jsou: a) vytvoření platformy propojující nabídku a poptávku zboží; b) vytvoření mechanismu umožňujícího provádění ekonomických transakcí elektronicky; a c) vytvoření mechanismů ověřování pro minimalizaci rizik a nákladů spojených s transakcemi při jednání s cizími lidmi. Stručně řečeno ekonomika sdílení využívá informační technologie k omezení informační asymetrie a transakčních nákladů spojených s výměnou či sdílením zboží nebo služeb, jakož i k rozšíření a prohloubení trhů v rámci ekonomiky sdílení.

V Evropě se také vyvíjí několik platform pro spolupráci. Společnosti LAMA a Cooperatives Europe provedly studii 38 případů z 11 evropských zemí a 3 iniciativ mimo Evropskou unii. V závěru studie byly zdůrazněny jak nové příležitosti pro rozšíření činnosti družstev, které ekonomika sdílení nabízí, tak překážky, kterým čelí, jako jsou například problémy s financováním a malá velikost družstev prosazujících iniciativy v oblasti ekonomiky sdílení, kvůli čemuž do jisté míry ztrácejí efektivitu.

3.3. Ekonomika pro společné blaho a sociální ekonomika

Ekonomika pro společné blaho (1) je socioekonomickým a politickým hnutím, které v roce 2010 založil rakouský ekonom Christian Felber. Hlavním návrhem modelu ekonomiky pro společné blaho je koncepce, že ekonomika musí sloužit lidem; jinými slovy společnému blahu. Ekonomika pro společné blaho je založena na hodnotách, které všichni uznávají jako všeobecné: lidská důstojnost, solidarita, ekologická udržitelnost, sociální spravedlnost, transparentnost a demokratická účast. Model ekonomiky pro společné blaho je mezioborový a lze jej uplatnit na všechny druhy společností a organizací.

Pro přiznání příspěvků společností a subjektů tvořících ekonomický systém ke společnému blahu se používá zvláštní metoda založená na rozvaze společného blaha, matici společného blaha, zprávě o společném blahu a vnějším auditu společného blaha.

3.4. Oběhové hospodářství a sociální ekonomika

Model oběhového hospodářství spočívá v nahrazení lineárního hospodářství, založeného na modelu „vezmi-vyrob-použij-vyhoď“, oběhovým, v rámci něhož může být odpad přeměněn na zdroje, takže se hospodářství může stát udržitelnějším a prostřednictvím lepšího řízení zdrojů a omezení těžby a znečištění mohou být zmírněny jeho negativní dopady na životní prostředí. Oběhové hospodářství zároveň umožňuje společností dosáhnout konkurenčních výhod díky lepšímu nakládání se surovinami, nabídce nových ekonomických příležitostí na nových trzích a umožnění vytváření nových pracovních míst na místní úrovni.

Oběhové hospodářství a sociální ekonomika mají několik důležitých styčných bodů. Oba modely staví jednotlivce a udržitelný rozvoj do středu svého zájmu. V oběhovém hospodářství i sociální ekonomice je klíčovým faktorem ovlivňujícím jejich úspěch posilování tvůrčích a inovačních schopností na místní úrovni, kde představují rozhodující složku blízké vztahy. Jinými slovy, hodnoty a zásady družstevního hnutí a sociální ekonomiky, jako je propojení s místní oblastí, vzájemná spolupráce či solidarita, jsou rozhodujícími pilíři, jež zaručují procesy udržitelného rozvoje ve svém trojím rozměru: environmentálním, ekonomickém a sociálním. Není náhodou, že v Evropě byla sociální ekonomika díky opětovnému používání a recyklaci odpadů průkopníkem oběhového hospodářství v oblasti energetiky a zemědělství. V poslední době jsou platformy pro spolupráci v oblasti ekonomiky sdílení známým příkladem iniciativ, které přispívají k zachování a zlepšení přírodního kapitálu, optimalizaci využití zdrojů a ke zvýšení účinnosti systému. Evropská komise ve svém *akčním plánu EU pro oběhové hospodářství* uznala, že podniky sociální ekonomiky „budou rozhodujícím způsobem přispívat k oběhovému hospodářství“.

3.5. Sociální odpovědnost podniků, firemní občanství a sociální ekonomika

V roce 2011 Evropská komise zveřejnila zelenou knihu o *podpoře evropského rámce sociální odpovědnosti podniků* a definovala sociální odpovědnost podniků jako koncepci, „podle které podniky začleňují sociální otázky a otázky týkající se životního prostředí do podnikatelské činnosti a do vztahů se zúčastněnými subjekty na bázi dobrovolnosti“.

Pojem úzce související se sociální odpovědností podniků je *firemní občanství*. Podle teorií zabývajících se firemním občanstvím by společnosti měly nejen jednat odpovědně vůči akcionářům a zúčastněným subjektům, ale samy společnosti by se měly zapojit do dění ve společnosti. Společnosti musejí jednat jako „dobří občané“. Původní definice sociální odpovědnosti podniků sice byla omezena na osvědčené postupy společností, které se přímo týkaly akcionářů a zúčastněných subjektů,

avšak nová definice Evropské komise doslova odpovídá deseti zásadám iniciativy OSN nazvané Global Compact (COM(2006) 136 final, odstavec 2), z čehož lze vyvodit závěr, že si oba pojmy, alespoň z hlediska programu Komise, odpovídají.

Vzhledem k tomu, že zásady sociální ekonomiky, inspirované družstevními zásadami, nejsou nic jiného než uplatňování sociální odpovědnosti podniků se všemi jejími aspekty, lze konstatovat, že sociální ekonomika je průkopníkem uplatňování sociální odpovědnosti podniků, jelikož sociální odpovědnost podniků je nedílnou součástí hodnot a pravidel fungování sociální ekonomiky.

3.6. Národní uznání pojmu sociální ekonomika a souvisejících nově vznikajících pojmů

- *Země, kde je pojem sociální ekonomika široce uznáván:* ve Španělsku, Francii, Portugalsku, Belgii a Lucembursku se pojem sociální ekonomika těší největšímu uznání ze strany veřejných orgánů a v akademické a vědecké obci, stejně jako v sektoru sociální ekonomiky samém. První dvě země vyčnívají nad ostatní – Francie je rodištěm pojmu jako takového a Španělsko v roce 2011 schválilo první vnitrostátní zákon o sociální ekonomice v Evropě.
- *Země, kde se pojem sociální ekonomika těší střednímu uznání:* Patří sem Itálie, Kypr, Dánsko, Finsko, Švédsko, Lotyšsko, Malta, Polsko, Spojené království, Bulharsko, Řecko, Maďarsko, Irsko, Rumunsko a Slovinsko. V těchto zemích figuruje pojem sociální ekonomika vedle dalších pojmů, jako je neziskový sektor, dobrovolný sektor a sociální podniky. Ve Spojeném království kontrastuje nízká míra informovanosti o sociální ekonomice se státní politikou podpory sociálních podniků.
- *Země, kde se pojem sociální ekonomika těší malému uznání nebo není znám vůbec:* Pojem sociální ekonomika je málo znám, teprve se zavádí nebo není znám vůbec v těchto zemích: Rakousko, Česká republika, Estonsko, Německo, Lotyšsko, Litva, Malta, Nizozemsko, Slovensko a Chorvatsko. Příbuzné pojmy neziskový sektor, dobrovolný sektor a sektor nevládních organizací vykazují relativně vyšší míru uznání.

Pokud jde o související nově vznikající pojmy, těmi nejznámějšími v zemích EU jsou: „neziskový“, „třetí sektor“, „občanská společnost a dobrovolný sektor“, „sociální odpovědnost podniků“, „sociální podniky“ a „sociální inovace“. Úroveň znalosti jiných pojmů, jako je „oběhové hospodářství“ či „ekonomika sdílení“, se ve většině zemí EU zvyšuje, zatímco pojmy „ekonomika pro společné blaho“ a „solidární ekonomika“ se v mnoha zemích EU, kde jsou známy jen málo nebo vůbec, prosazují jen obtížně.

VEŘEJNÉ POLITIKY V OBLASTI SOCIÁLNÍ EKONOMIKY NA EVROPSKÉ ÚROVNI V POSLEDNÍM OBDOBÍ (2010–2016)

4.1. Pravidla: statuty a regulační rámce

Mezi lety 2009 a 2017 evropské instituce prováděly několik iniciativ souvisejících se sociální ekonomikou, nebo přesněji řečeno pro sociální podniky, které tvoří její součást, čímž bylo zahájeno nové období evropských veřejných politik. Pokud jde o právní formy, bylo dosaženo jen malého pokroku. Projednávaly se projekty v podobě evropského statutu vzájemné společnosti a statutu evropské nadace, které však nakonec byly pro nedostatečnou institucionální podporu staženy. Evropský parlament v současné době přijal legislativní podnět k vypracování statutu sociálních a solidárních podniků.

Pokud jde o regulační rámce a právní překážky bránící rozvoji subjektů sociální ekonomiky, až donedávna nevěnovaly schválené směrnice specifickým rysům organizací sociální ekonomiky dostatečnou pozornost. Prioritou bylo uplatňování politiky hospodářské soutěže. S cílem zmírnit tento regulační rámec Komise později, v roce 2012, přijala nařízení *de minimis* pro oblast služeb obecného hospodářského zájmu a v roce 2014 byl schválen balíček k reformě zadávání veřejných zakázek. Ten orgánům veřejné moci umožňuje zařazovat do zadávacích řízení určité sociální doložky a zadávací podmínky. Jeho dopady však byly nepatrné. V souvislosti s regulačním rámcem je za novou překážku, která se vyvinula v poslední době, považována politika kvalitativních úsporných opatření. Souvisí se způsobem, jakým jsou veřejný sektor a subjekty sociální ekonomiky navzájem spojeny, přičemž nejde jen o problém týkající se zvýšené byrokracie, ale také o zpoždění, postupy uplatňování a provádění a jiné požadavky, které komplikují, či dokonce znemožňují spolupráci třetího a veřejného sektoru.

Na evropské i vnitrostátní úrovni byly vyvinuty snahy o posílení kognitivního rozměru a účasti občanské společnosti, např. v podobě evropských konferencí organizovaných předsednictvím Rady Evropské unie nebo v rámci předsednictví, řady stanovisek EHSV, iniciativ a stanovisek meziskupiny Sociální ekonomika Evropského parlamentu a v některých případech také Výboru regionů, nebo dokonce Komise samotné. Poslední iniciativa z Madridu (23. 5. 2017) spočívala v přijetí „Madridské deklarace“, která vzbudila velký ohlas v médiích a na sociálních sítích. Aby však mohla zvýšit sociální viditelnost a vnímání, musela by se z makroúrovně přesunout na mikroúroveň. Kromě toho se touto cestou stávají klíčovým faktorem sociální struktura společností, jejich sociální kapitál v podobě sítí. Jak bylo uvedeno v předchozích zprávách, evropské programy založené na ESF měly široký strukturální účinek ve vnitrostátním i mezinárodním měřítku tím, že spojily a posílily evropskou sociální ekonomiku z hlediska federací, sítí, výzkumu, kultury a politik. Evropské fondy a programy se na druhou stranu potýkají s velkými problémy při zpřístupňování místním sítím.

Jak bylo konstatováno dříve, dalším problémem je viditelnost a uznání definic z oblasti sociální ekonomiky. Pravidelné zavádění nových pojmů přitom nepomáhá. V 70. letech 20. století zahrnovaly pojmy související se sociální ekonomikou třetí systém, občanskou společnost a neziskovost. V souvislosti s hospodářskou krizí se vytvořila nová vlna pojmů, jako např. sociální podniky, ekonomika sdílení a ekonomika pro společné blaho. Je třeba zdůraznit, že tyto problémy jsou známkou nejen nedostatečné shody ohledně používaných označení, ale také skryté politiky nepostupování v této oblasti.

4.2. Tvrdé politiky: fondy a politické oblasti

V roce 2011 došlo v souvislosti se sociální ekonomikou, nebo přesněji řečeno sociálními podniky, k významné změně politického programu Evropské komise, jelikož Komise začala uplatňovat *Iniciativu pro sociální podnikání*. „Vytvářet příznivé prostředí pro podporu sociálních podniků v rámci sociálního hospodářství a sociálních inovací“ (COM(2011) 682 final). Iniciativa pro sociální podnikání zahrnovala politický program Evropské komise s 11 klíčovými kroky. Jednou osou je *zlepšení soukromého a veřejného financování*. Za účelem zvýšení zájmu soukromých investorů o sociální podniky bylo přijato nařízení č. 346/2013 o evropských fondech sociálního podnikání (EuSEF). Byl také zaveden program pro zaměstnanost a sociální inovace (EaSI) spolu s dalšími finančními iniciativami, jako je záruční nástroj EaSI, investiční okno EaSI pro budování kapacit nebo akcelérátor sociálního dopadu (SIA). Pokud jde o veřejné financování, cíl „podporovat sociální ekonomiku a sociální podnikání“ byl převeden na EFRR a ESF. Zvláštní evropská rozpočtová politika pro sociální ekonomiku však nikdy nebyla zavedena a stále se na ni čeká. Nedávno přijatá Madridská deklarace (23. 5. 2017) ji dále požaduje.

Naše studie s respondenty odhalila důležitost hlavního finančního nástroje EU, jímž je ESF. Mezinárodní kongresy a sítě, iniciativa LEADER a evropské směrnice a právní předpisy také prokázaly klíčová opatření. Ukázalo se, že kongresy a sítě jsou nástrojem, který zajistí strukturální a kognitivní účinky, jako např. koordinaci občanské společnosti v evropské sociální ekonomice. Dopad nových nástrojů, jež byly nedávno zavedeny (EFSI, EaSI, COSME atd.), byl malý nebo žádný, zvláště ve Středomoří a ve východních zemích EU. Jsou zapotřebí studie, které by posoudily dopad nových politik.

VEŘEJNÉ POLITIKY V OBLASTI SOCIÁLNÍ EKONOMIKY V EVROPĚ NA VNITROSTÁTNÍ A REGIONÁLNÍ ÚROVNI V POSLEDNÍM OBDOBÍ (2010–2016)

5.1. Nové vnitrostátní předpisy v oblasti sociální ekonomiky

V posledních sedmi letech většina evropských zemí věnovala pozornost tvorbě předpisů týkajících se sociální ekonomiky. Ve Španělsku (2011), Řecku (2011 a 2016), Portugalsku (2013), Francii (2014) a v Rumunsku (2016) byly na vnitrostátní úrovni přijaty zvláštní právní předpisy týkající se sociální ekonomiky a v Belgii (Valonsko, Brusel a Vlámsko) a ve Španělsku (Galicie) byly přijaty také na úrovni regionální.

Kromě toho v tomto období vznikaly návrhy nových zákonů, návrhy a jiné institucionální iniciativy, jako jsou systémy akreditací, štítky či rozsáhlé víceleté národní plány, což svědčí o zvyšujícím se zájmu vlád o tuto oblast. Dále byly také schváleny reformy týkající se konkrétních skupin sociální ekonomiky (sociálního třetího sektoru, sociálních podniků třetího sektoru, družstev a jiných), a to například v Itálii a ve Španělsku.

Regulace sociální ekonomiky pomocí nových právních forem sama o sobě nepředstavuje pokrok v podpoře sociální ekonomiky, která by přesahovala rámec svého institucionálního uznání (Noia, 2017). Pokud by předpis neprovázela další opatření, mohly by účinky být příliš omezené, podobně jako tomu až donedávna bylo v případě evropského družstevního statutu nebo španělského zákona o sociální ekonomice.

5.2. Národní a regionální akční plány a cílené financování

Národní a regionální akční plány jsou klíčovými politikami pro rozvoj sociální ekonomiky. Představují významné dohody mezi různými aktéry, zejména mezi vládou a zástupci sociální ekonomiky / třetího sektoru, ale také odbory, univerzitami a dalšími, s cílem zlepšit jejich vzájemné vztahy, což je z dlouhodobého hlediska ku prospěchu obou stran. Zahrnují obecně stabilní rámce financování, režimy účasti a konzultací, strategické oblasti, které je třeba rozvinout, a zlepšení vztahů a společenských změn.

V posledním desetiletí byly na regionální a místní úrovni v Andalusii a Murcii na jihu Španělska a v několika regionech Francie a Belgie vyvinuty osvědčené postupy; ve Španělsku díky nim bylo dosaženo maximální míry rozvoje družstev v zemi (Chaves a Demoustier, 2013). V průběhu tohoto desetiletí se s dalšími osvědčenými postupy setkáváme ve Francii, kde francouzský zákon o sociální ekonomice uznal územní střediska hospodářské spolupráce (PTCE), nebo v místních plánech na podporu sociálních a solidárních podniků, jako je tomu v Barceloně (Španělsko).

Na vnitrostátní úrovni, a obecně ve spolupráci s evropskými strukturálními fondy, bylo v posledních letech zavedeno několik národních akčních plánů. Jedná se o případy, kdy operační programy evropských fondů cílí na sociální ekonomiku a sociální začleňování. V tabulce 3 jsou uvedeny hlavní národní plány. Pro úspěch jsou důležité tři klíčové faktory: zaprvé víceletý ucelený rámec, zadruhé koncepce partnerství mezi vládou, sociální ekonomikou a dalšími zúčastněnými subjekty, které zajistí naplňování skutečných potřeb a priorit, a zatřetí strukturální a zahrnující účinek evropských strukturálních fondů v celé Evropě. Poslední faktor je pro tvůrce politik EU významným poučením.

Tabulka 3 – Národní plány, které podporují sociální ekonomiku v evropských zemích (2011–2016)

Země	Národní plán
Bulharsko	Akční plán pro sociální ekonomiku (2014–2015; 2016–2017)
Polsko	Národní program pro sociální ekonomiku. Zřízení Národního výboru pro rozvoj sociální ekonomiky
Portugalsko	Vnitrostátní dohoda mezi vládou a sociálním sektorem („Compromissos de Cooperação para o Setor Social e Solidário“)
Rumunsko	Solidar – podpora pro upevnění programu sociální ekonomiky, v rámci POCU – operační program Lidský kapitál
Španělsko	Národní program na podporu sociální ekonomiky a POISES – operační program pro sociální začleňování a sociální ekonomiku – ESF 2014–2020.
Švédsko	Víceletý program na podporu sociálních podniků zaměřujících se na pracovní integraci, který připravilo ministerstvo práce společně s ministerstvem podnikání.
Spojené království	Compact, dohoda mezi vládou a dobrovolným a veřejným sektorem. Uzavřena byla v roce 1998 a vytvořila způsob spolupráce, který zlepšuje vztahy ku prospěchu obou stran.

Cílené financování. V celé Evropě existuje několik rámců financování. Některé zahrnují převážně veřejné, některé soukromé financování a jiné jsou zase hybridními režimy kombinujícími oba druhy. Zde se zaměříme na cílené financování založené na veřejné regulaci či fondech.

Prvním finančním pilířem jsou veřejné fondy zacílené na sociální ekonomiku. EU (např. strukturální fondy) a vnitrostátní a regionální vlády přidělují prostředky přímo na podporu a rozvoj sociální ekonomiky. Jedná se o tradiční subvenční programy na podporu družstev a zaměstnanosti v družstvech v Německu, Itálii a Španělsku. Existuje také spousta alternativních řešení.

V posledních letech tyto formy financování v Evropě zavedlo několik vlád. V Belgii fond Braserio podporuje rozvoj zaměstnaneckých družstev ve Valonském regionu. Na Kypru nabízí politika služeb sociální péče roční granty na provozní náklady, a subvencuje tak organizace poskytující sociální služby (např. péči o děti, dlouhodobou péči a podobně). Ve Francii zavedl nový zákon o sociální ekonomice v tomto sektoru nové finanční nástroje, včetně fondu sociálních inovací (FISO). V Itálii byl zaveden fond na financování sociálních podniků a sociálních družstev.

Někde existují také smíšené fondy, které spravuje vláda a organizace sociální ekonomiky: ve Francii jsou to například Národní fond pro rozvoj asociativního života (FNDVA) a Národní fond pro rozvoj sportu (FNDS). U některých fondů je financování mimorozpočtové. Jiné režimy jsou založeny na dani z příjmu fyzických osob. Určité procento splatné daně mohou občané přidělit dobrovolným organizacím. To se týká Itálie a Španělska. Ve Španělsku tyto částky směřují do národního fondu pro organizace sociálního třetího sektoru, jenž každý rok obdrží více než 200 milionů EUR.

Dalším zdrojem, na který se tradičně cílí, jsou příjmy z hazardních her (loterie, automaty). To je případ RAY a Oy Veikkaus AB ve Finsku nebo ONCE – vnitrostátní organizace pro nevidomé – ve Španělsku.

5.3. Pravidla pro zadávání veřejných zakázek

Po dlouhém období, kdy ochrana hospodářské soutěže byla na veřejných trzích hlavní politikou, přinesl přezkum předpisů EU týkajících se veřejných zakázek z roku 2014 (směrnice 2014/23, 2014/24 a 2014/25) vnitrostátním, regionálním a místním vládám nové příležitosti k podpoře sociální ekonomiky tím, že jí umožní snáze dosáhnout na status dodavatele pro veřejný sektor. Jedná se tedy o *politiku orientovanou na poptávku* a zaměřenou na podporu sociální ekonomiky. Postupy zadávání veřejných zakázek nyní mohou zahrnovat sociální doložky.

Některé vlády na vnitrostátní, regionální a místní úrovni tyto sociální doložky uplatňují, například ve Švédsku, Španělsku a Spojeném království. Ve Spojeném království požaduje zákon o sociální hodnotě (veřejné služby) z roku 2012, aby veřejné subjekty zadávající zakázky na veřejné služby zvážily, jaké hospodářské a sociální zlepšení by tyto služby mohly přinést oblasti, v níž budou poskytovány. Ve Španělsku sociální doložky do svých nových veřejných zakázek nedávno začlenila města jako Zaragoza, Barcelona nebo Madrid.

5.4. Institucionální překážky

V této zprávě jsme se také zabývali tím, co odborníci a zástupci sociální ekonomiky vnímají jako hlavní překážky rozvoje tohoto sektoru, a to se zaměřením na institucionální překážky. Jedná se vlastně o způsob posuzování účinnosti prováděných nebo ještě nezavedených politik. Otázka v dotazníku byla velmi otevřená. Odpovědi na ni byly velmi rozmanité. Vymezuji čtyři skupiny překážek: zaprvé viditelnost a informovanost, zadruhé vedení a státní správa, zatřetí financování a zdanění a konečně institucionální překážky.

První skupina překážek se týká nedostatečné informovanosti o pojmech sociální ekonomika, sociální podniky a jiných souvisejících pojmech a jejich nedostatečného pochopení ve společnosti, ve veřejných diskusích a na akademické půdě. Tyto překážky hrají velmi významnou roli ve východních zemích EU, jako např. v Maďarsku, Polsku, na Slovensku nebo v České republice. Respondenti z těchto zemí přiznávají, že hlavní podpora pro sociální ekonomiku (z hlediska financování i zvyšování informovanosti) pochází z programů a iniciativ EU.

S touto nedostatečnou informovaností a pochopením souvisí malá viditelnost sociální ekonomiky v médiích i statistikách. V mnoha zemích, od Rakouska a Slovenska po Švédsko, je nedostatek databází, oficiálních statistik a spolehlivých údajů o sociálních podnicích či sociální ekonomice. Kromě toho je nezbytné zavést v oblasti sociální ekonomiky na všech úrovních vzdělávání vzdělávací a školicí programy. V několika zemích, např. ve Francii, existují programy jako odborná příprava ze strany vzdělávacích družstev pro dospívající/mladé studenty.

Druhá skupina překážek se týká vedení a státní správy. Mnoho respondentů uvedlo, že chybějí vedoucí instituce odpovídající za sociální ekonomiku, sociální podniky, dobrovolníky a občanskou společnost, které by byly schopny vyvíjet politiky a sociální ekonomiku podporovat. Neexistuje tudíž žádná vnitrostátní strategie týkající se sociální ekonomiky. Tato oblast není považována za politickou prioritu. Respondenti ze zemí, jako je Německo nebo Malta, jsou toho názoru, že většina médií a tvůrců politik „nevidí nezbytnost“ sociální ekonomiky. V některých případech shledávají, že důvěra v hospodářské činnosti neziskových organizací je nedostatečná a tyto činnosti jsou odmítány.

Zčásti v důsledku výše uvedeného nejsou orgány státní správy způsobilé k tomu, aby se věnovaly potřebám a snahám sociální ekonomiky. V některých případech schází víceúrovňovým vládám a různým ministerstvům koordinace v oblasti záležitostí sociální ekonomiky. V jiných případech jsou orgány státní správy silně závislé na politických cyklech, např. v roce 2015 byl v Dánsku po změně vlády zavřen vládní úřad pro podniky sociální ekonomiky. V neposlední řadě jsou velkými překážkami pro spolupráci subjektů sociální ekonomiky s orgány veřejné moci byrokracie a politika kvalitativních úsporných opatření (Chaves a Zimmer, 2017), jako je tomu např. v Itálii, Španělsku a Slovinsku.

Další skupinou překážek jsou *překážky institucionální*. Rozlišují se dva druhy. První jsou změny předpisů týkajících se daného sektoru, které představují překážku pro činnost subjektů sociální ekonomiky. Ve Francii a ve Španělsku vládní změny předpisů týkajících se doplňkové sociální ochrany v posledních letech negativně ovlivnily zdravotnické subjekty a v některých případech je přinutily ke změně právního postavení na ziskový subjekt. V Itálii reforma lidových bank (DL 3/2015) stanoví, že lidové banky, jejichž aktiva mají hodnotu vyšší než 8 miliard EUR, musí být přeměněny na akciové společnosti. Také reforma úvěrových družstev (L 49/2016) radikálně přeorganizovala celý sektor družstevního bankovníctví, a to s několika negativními aspekty. Ve Španělsku změny sociálního zabezpečení sportovních trenérů negativně ovlivnily sportovní sdružení. Ve Spojeném království u velkých veřejných zakázek zbývají na subjekty sociální ekonomiky jen subdodávky pro velké společnosti soukromého sektoru, obvykle se navíc (navzdory zákonu o sociální hodnotě) při zadávání zakázek rozhoduje spíše podle ceny než podle

zahrnutí přidané sociální hodnoty. Nedávno pozměněné právní postavení charitativních organizací je pro toto nové institucionální prostředí lépe uzpůsobeno. Ve Finsku není směrnice o zadávání veřejných zakázek, díky níž mohly být zakázky vyhrazeny pro určité služby, prováděna, a subjekty sociální ekonomiky z ní tedy nemohou mít prospěch.

Druhý typ institucionální překážky souvisí s novými zákony a statuty pro sociální podniky. První překážkou je neprovádění nových předpisů (které jsou proto pokládány za „soft law“). Je tomu tak v případě španělského zákona o sociální ekonomice (2011), který nemá žádné prováděcí předpisy.

Druhá překážka, spadající do této druhé skupiny institucionálních překážek, se týká nových problémů, s nimiž se subjekty sociální ekonomiky musí potýkat kvůli novým vnitrostátním právním formám subjektů sociální ekonomiky nebo změnám právních forem. Nedávné změny předpisů týkajících se družstev v Polsku a Portugalsku nejsou pro družstva považovány za vhodné. V Maďarsku představuje nový zákon o sociální ekonomice riziko pro mnohá sociální družstva založená skupinami občanů, jelikož po vstupu zákona v platnost v roce 2018 možná bude nutná jejich přeměna na jiný typ organizace (družstvo nebo nezisková společnost s ručením omezeným). Ve Slovinsku a v Bulharsku nový zákon o sociálním podnikání vylučuje různé organizace, které již jako sociální podniky působí.

VÁHA SOCIÁLNÍ EKONOMIKY V 28 ČLENSKÝCH STÁTECH EU

6.1. Úvod: potřeba statistických údajů o sociální ekonomice

V posledních dvou desetiletích vyvíjely úsilí jak akademická obec, tak vnitrostátní statistické úřady a vlády. V roce 2006 vypracovalo výzkumné středisko CIRIEC pro Evropskou komisi metodu – Manuál pro zpracování satelitních účtů podniků sociální ekonomiky, souběžně s vydáním příručky OSN o satelitních účtech a neziskových organizacích. Pro přípravu statistik byly vyvinuty i další metody. Některé země v posledních letech udělaly hodně pro to, aby mohly poskytovat spolehlivé údaje o různých skupinách sociální ekonomiky. Statistické úřady ve Francii a španělské ministerstvo práce dodávají časové řady o zaměstnanosti v družstvech a sociální ekonomice. Itálie, Bulharsko, Lucembursko, Česká republika a Maďarsko výrazně zlepšily statistiky, které zveřejňují jejich vnitrostátní statistické úřady, v některých případech za využití metody satelitních účtů pro neziskové organizace. Zvláště by měly být zmíněny Portugalsko, Polsko a Rumunsko. Tyto tři země EU v posledních letech vyvinuly pravidelné systematické statistiky týkající se sociální ekonomiky jako celku. V Portugalsku to předepisuje zákon o sociální ekonomice (2013) a v Polsku se jedná o důsledek dohody s ESF (Evropským sociálním fondem). Přes to je třeba vyvinout značné úsilí, aby byly statistiky týkající se různých skupin sociální ekonomiky v příštích letech systematizovány.

6.2. Cíl a metody: problémy

Cílem této části studie je poskytnout přehled hlavních čísel týkajících se sociální ekonomiky v Evropské unii, vztahujících se na jednotlivé státy i na celou EU, s rozlišením tří skupin organizací: družstva a obdobné akceptované typy; vzájemné společnosti a obdobné typy a konečně sdružení, nadace a další příbuzné neziskové typy.

Zásadní je vypracování statistik na základě terénních studií a ověřitelných zjištění. To však z důvodů finanční a časové náročnosti přesahuje rámec této studie a musí být vyřešeno později. Statistické informace uvedené v této studii byly shromážděny ze sekundárních dat poskytnutých našimi respondenty v jednotlivých zemích. Referenčním obdobím jsou léta 2014–2015. Z důvodu různé dostupnosti a kvality statistického vykazování jsou však informace o některých zemích několik let staré, a to zejména v případě sdružení, nadací a obdobných organizací. Hledané kvantitativní údaje se týkaly počtu zaměstnaných osob a tam, kde to je možné, ekvivalentu osob s plným pracovním úvazkem, počtu členů, počtu dobrovolníků a počtu subjektů či podniků. U některých zemí a skupin sociální ekonomiky byly dostupné také údaje o obratu, které však nebyly srovnatelné. Z důvodu srovnatelnosti údajů s předchozími studiemi CIRIEC vypracovanými pro EHSV o stavu sociální ekonomiky v Evropské unii s 25 členskými státy v letech 2002/2003 a 2009/2010 byla věnována zvláštní pozornost proměnné „zaměstnanost“.

6.3. Přehled statistických výsledků

Následující agregované údaje dokládají, že evropská sociální ekonomika je velmi důležitá z lidského i ekonomického hlediska a je skutečností, kterou by společnost a tvůrci politik měli uznávat.

Evropská sociální ekonomika poskytuje:

- více než 13,6 milionu placených pracovních míst v Evropě,
- ekvivalent 6,3 % pracující populace EU-28,
- zaměstnání pro více než 19,1 milionu pracovníků, placených i neplacených,
- více než 82,2 milionu dobrovolníků, což odpovídá 5,5 milionu zaměstnanců na plný úvazek,
- více než 232 milionů členů družstev vzájemných společností a podobných subjektů,
- více než 2,8 milionu subjektů a podniků.

Situace se v jednotlivých zemích EU liší. Zatímco pracovní místa v sociální ekonomice v zemích jako Belgie, Itálie, Lucembursko, Francie a Nizozemsko tvoří něco mezi 9 až 10 % pracujícího obyvatelstva, v nových členských státech EU, jako je Slovinsko, Rumunsko, Malta, Litva, Chorvatsko, Kypr a Slovensko, je sociální ekonomika stále malým, vyvíjejícím se sektorem, který zaměstnává méně než 2 % pracujících obyvatel.

Další závěr se týká vývoje pracovních sil v sociální ekonomice v průběhu hospodářské krize. Zaměstnanost v sociální ekonomice se ukázala být odolná vůči hospodářské krizi, jelikož se snížila z 6,5 % na 6,3 % z celkových placených pracovních sil v Evropě a z 14,1 na 13,6 milionu pracovních míst, což je zčásti vysvětlitelné kvalitou dostupných statistických údajů. Snížení počtu pracovníků ve větších družstvech a podobných právních formách je výraznější než u sdružení, nadací a podobných právních forem.

Nakonec – podle zaměstnanosti, jelikož jiné ukazatele ekonomického dopadu, jako je příspěvek k HDP, nejsou k dispozici – představují sdružení, nadace a jiné podobné právní formy nadále hlavní „rodinu“ sociální ekonomiky a tvoří většinu sociálních subjektů/podniků a asi 66 % zaměstnanosti v tomto sociálním sektoru.

Tabulka 4. Placená pracovní místa v družstvech, vzájemných společnostech, sdruženích, nadacích a podobných subjektech. Evropská unie (2014–2015)

Země	Družstva a podobné	Vzájemné společnosti	Sdružení & nadace	Celkem
Rakousko	70,474	1,576	236,000	308,050
Belgie	23,904	17,211	362,806	403,921
Bulharsko	53,841	1,169	27,040	82,050
Chorvatsko	2,744	2,123	10,981	15,848
Kypr	3,078	(není k dispozici)	3,906	6,984
Česká rep.	50,310	5,368	107,243	162,921
Dánsko	49,552	4,328	105,081	158,961
Estonsko	9,850	186	28,000	38,036
Finsko	93,511	6,594	82,000	182,105
Francie	308,532	136,723	1,927,557	2,372,812
Německo	860,000	102,119	1,673,861	2,635,980
Řecko	14,983	1,533	101,000	117,516
Maďarsko	85,682	6,948	142,117	234,747
Irsko	39,935	455	54,757	95,147
Itálie	1,267,603	20,531	635,611	1,923,745
Lotyšsko	440	373	18,528	19,341
Litva	7,000	332	(není k dispozici)	7,332
Lucembursko	2,941	406	21,998	25,345
Malta	768	209	1,427	2,404
Nizozemsko	126,797	2,860	669,121	798,778
Polsko	235,200	1,900	128,800	365,900
Portugalsko	24,316	4,896	186,751	215,963
Rumunsko	31,573	5,038	99,774	136,385
Slovensko	23,799	2,212	25,600	51,611
Slovinsko	3,059	319	7,332	10,710
Španělsko	528,000	2,360	828,041	1,358,401
Švédsko	57,516	13,908	124,408	195,832
Spojené království	222,785	65,925	1,406,000	1,694,710
EU-28 CELKEM	4,198,193	407,602	9,015,740	13,621,535

**Tabulka 5. Placená pracovní místa v sociální ekonomice ve srovnání s celkovým počtem placených pracovních míst.
Evropská unie (2014–2015)**

Země	Zaměstnanost v SE (A)	Celková zaměstnanost * (B)	% A / B
Rakousko	308,050	4,068,000	7.6%
Belgie	403,921	4,499,000	9.0%
Bulharsko	82,050	2,974,000	2.8%
Chorvatsko	15,848	1,559,000	1.0%
Kypr	6,984	350,000	2.0%
Česká rep.	162,921	4,934,000	3.3%
Dánsko	158,961	2,678,000	5.9%
Estonsko	38,036	613,000	6.2%
Finsko	182,105	2,368,000	7.7%
Francie	2,372,812	26,118,000	9.1%
Německo	2,635,980	39,176,000	6.7%
Řecko	117,516	3,548,000	3.3%
Maďarsko	234,747	4,176,000	5.6%
Irsko	95,147	1,899,000	5.0%
Itálie	1,923,745	21,973,000	8.8%
Lotyšsko	19,341	868,000	2.2%
Litva	7,332	1,301,000	0.6%
Lucembursko	25,345	255,000	9.9%
Malta	2,404	182,000	1.3%
Nizozemsko	798,778	8,115,000	9.8%
Polsko	365,900	15,812,000	2.3%
Portugalsko	215,963	4,309,000	5.0%
Rumunsko	136,385	8,235,000	1.7%
Slovensko	51,611	2,405,000	2.1%
Slovinsko	10,710	902,000	1.2%
Španělsko	1,358,401	17,717,000	7.7%
Švédsko	195,832	4,660,000	4.2%
Spojené království	1,694,710	30,028,000	5.6%
EU-28 CELKEM	13,621,535	215,722,000	6.3%

* Placená pracovní místa, věk mezi 15 a 65 lety, Eurostat, 2015.

Tabulka 6. Vývoj placených pracovních míst v sociální ekonomice v Evropě

Země	Pracovní místa v sociální ekonomice			$\Delta\%$ 2010-2015
	2002/2003	2009/2010	2014/2015	
Rakousko	260,145	233,528	308,050	31.9%
Belgie	279,611	462,541	403,921	-12.7%
Bulharsko	(není k dispozici)	121,300	82,050	-32.4%
Chorvatsko	(n/a)	9,084	15,848	74.5%
Kypr	4,491	5,067	6,984	37.8%
Česká rep.	165,221	160,086	162,921	1.8%
Dánsko	160,764	195,486	158,961	-18.7%
Estonsko	23,250	37,850	38,036	0.5%
Finsko	175,397	187,200	182,105	-2.7%
Francie	1,985,150	2,318,544	2,372,812	2.3%
Německo	2,031,837	2,458,584	2,635,980	7.2%
Řecko	69,834	117,123	117,516	0.3%
Maďarsko	75,669	178,210	234,747	31.7%
Irsko	155,306	98,735	95,147	-3.6%
Itálie	1,336,413	2,228,010	1,923,745	-13.7%
Lotyšsko	300	440	19,341	(není relevantní)
Litva	7,700	8,971	7,332	-18.3%
Lucembursko	7,248	16,114	25,345	57.3%
Malta	238	1,677	2,404	43.4%
Nizozemsko	772,110	856,054	798,778	-6.7%
Polsko	529,179	592,800	365,900	-38.3%
Portugalsko	210,950	251,098	215,963	-14.0%
Rumunsko	(není k dispozici)	163,354	136,385	-16.5%
Slovensko	98,212	44,906	51,611	14.9%
Slovinsko	4,671	7,094	10,710	51.0%
Španělsko	872,214	1,243,153	1,358,401	9.3%
Švédsko	205,697	507,209	195,832	-61.4%
Spojené království	1,711,276	1,633,000	1,694,710	3.8%
EU-28 CELKEM	11,142,883	14,137,218	13,621,535	-3,6 %

Zdroj: CIRIEC/EHSV

Evropský hospodářský a sociální výbor

Rue Belliard/Belliardstraat 99
1040 Bruxelles/Brussel
BELGIQUE/BELGIË

Za vydání odpovídá: Oddělení návštěv a publikací
EESC-2017-104-CS
www.eesc.europa.eu

© Evropská unie, 2017
Reprodukce povolena pod podmínkou uvedení zdroje.

K jakémukoli použití nebo reprodukci ilustrací je nutné získat povolení od držitele/držitelů autorských práv.

Online
QE-04-17-876-CS-N
ISBN 978-92-830-3887-0
doi:10.2864/659700

CS